

Tėvyne mūsų, bočių numylėta,
Krauju sūnų ir dukterų kelta
Tu lūpom Sąjūdžio tarei, kad bus laimėta
Kova į laisvę vedanti, šventa
Jeronimas Šalčiūnas

„Tie tėviškės toliai“ (Marijampolė, 2003) – tai jau penktojo mokytojo Jeronimo Šalčiūno eilėraščių knyga. Prieš ją buvo; „Žodžiai nuo Nemuno (Jono Gintario) slapyvardžiu (1985); „Vaikystės takeliais „ (1997; „Iš brolių širdžių“ (kartu su brolio Antano eilėraščiais) (2001); „Gyvenimo laiptais“ (2002). Neabejoju, kad bus dar ir šeštoji, ir septintoji, nes daug Jeronimo Šalčiūno eilėraščių yra pasklidę poezijos almanachuose ir periodiniuose leidiniuose, ir dovanotų Jo kolegoms visuomenininkams susitikimų su juo – konferencijų, seminarų, jubiliejų – progomis. Manau, kad jie suguls į solidžią Jeronimo Šalčiūno kūrybos rinktinę ir bus apgyvendinti po knygos stogu, kad išliktų ne tik mūsų, bet ir ateinančioms poezijos mylėtojų kartoms.

Deja, eilėraščių rinkinyje „Iš brolių širdžių“ atspausdinti jo brolio Antano eilėraščiai – Antanui buvo pirmi ir paskutiniai. 1985 metais Jeronimas Šalčiūnas eilėraštyje „Brolio Antano metinės“ jau rašė:

Jau metai, o mylimas Broli,
Po liūdno likimo žvaigžde
Miegi Filadelfijos moly
Su priemaiša žvirgždo jame.

Jeronimas Šalčiūnas gimė 1928 m. rugpjūčio 6 d. Virbalyje (Vilkaviškio apskr.). Mokėsi Virbalio pradinėje, vėliau Kybartų gimnazijoje. Baigė Vilniaus pedagoginio instituto, anglų kalbos specialybę. Dirbo anglų kalbos mokytoju Pilviškių vidurinėje mokykloje, vėliau Kaupeliškiuose, Kybartų vidurinėje mokykloje, Vilkaviškio rajono švietimo skyriuje. 1969 metais apsigyveno Marijampolėje. Kurį laiką dirbo Marijampolės Kultūros skyriuje, vėliaus dėstė anglų kalbą Rygiškių Jono vidurinėje ir proftechninėje mokyklose. Po dvidešimties metų darbo ir gyvenimo Marijampolėje išėjo į užtarnautą poilsį ir aktyviai įsijungė į visuomeninę veiklą – Marijampolėje įkūrė Tėviškės (vėliau Tėvynės) pažinimo draugijos skyrių „Sėnplė“, į kurį sutelkė savo krašto tyrinėtojus – kraštotyrininkus ir tautotyrininkus. Tėvynės pažinimo draugijos (pirm. Dr. Kazys Račkauskas) renginiuose – konferencijose, knygų sutiktuose ir draugijos narių jubiliejuose – mes su Jeronimu Šalčiūnu ir susipažinome. Stebino mokytojo ištikimybę pareigai – jis atvažiuodavo į Vilnių iš Marijampolės beveik į kiekvieną tos Draugijos renginį. Renginyje visada pasakydavo šiltą padrašiantį žodį, paskaitydavo savo eilėraščių ir gražiai perspausdintomis eilėraščių kopijomis mus visus apdovanodavo. Stebino jo kūrybingumas ir ištikimybė svarbiausiajai jo kūrybos temai – tėviškei ir Lietuvos gamtai, kaip mūsų tautos vienai iš gražiausių ir brangiausių vertybių.

Visiems, dar turintiems savo gimtines, suprantama, kad nėra nieko gražesnio pasaulyje už jo tėviškę. Taip ir Jeronimo Šalčiūno gimtinė Virbalgiris – juk pats nuostabiausias.

Virbalgirio kvapnūs liepynai,
Pynė sutartinių skambių,
Kaimynų ežia, kurią myniau
Pro žydinčią jūrą linų,
Vaizduotėj lig šiolei gyvena,
(Nors gandrai lizde nekalena)

Poeto prisiminimuose „Paviržupė, upelė vaikystės dienų“, kuri „ne kartą iš duburio girdė mus / Kai jį kaustė žiemos ledu“. Eilėraštyje jo autorius prisimena ir savo tėvelius, kurie vaikus mokė taupyti, kas sunkiu darbu buvo uždirta, išmokė mylėti artimą, už priešgyniavimą ar išdaigą kvailą vaikus auklėdavo žodžiu, ne diržu, o vaikų klusnumą ir gerus darbus visuomet paskatindavo saldiniu, paslėptu ir išlaikytu nuo atlaidų. Poetas ilgesingai prisimena Virbalio pradinę mokyklą, mūrą raudonplytį, su žydinčiais gėlynais, gražiai išravėtais pačių mokinių, mokymąsi slidinėti – jau antroje klasėje... O vėliau karas, jo negandos, bombų išrausti takai, Kybartų vidurinė mokykla, šaltis klasėse, kad net rašalas virsdavo ledu, ir to meto pasiaukojančiai dirbą mokytojai, stokoję duonos, šilto rūbo, apavo.... O direktorius Vladas Baltrušaitis, matydamas, kokiame skurde gyvena Šalčiūnai, paskatino mokytojus gailėtingumui, surinko po kelis (patiems mokytojams labai reikalingus rublius), juos įteikė Mamai, kad vaikams žiemai nupirktų apavą... Su dideliu švelnumu poetas prisimena ir muzikos mokytoją Bronių Šulskį, kuris moksleivius skatino visus liūdesius ir negandas ginti iš namų daina ir kūryba, organizavo moksleivių chorą „Vai, lėkite dainos“, literatų būrelį. Su dėkingumu poetas prisimena ir kitus mokytojus, kurie jo mokykliniais metais buvo ypatingi, pakylėti virš žemiškų rūpesčių, dvasingi ir besidomintys pasaulio kultūros vertybėmis, ... gailėtingi ir atjautūs, negailintys nuo šeimos nuvogto laiko, ekskursijoms su moksleiviais po rašytojų gimtines, moksleivių teatrą, kur beveik kiekvienam moksleiviui atrasdavo tinkamą vaidmenį, esperanto kalbos kursams ir t.t. Savi, nepakartojami savo žmogiškumu, dorybėmis ir pavyzdžiu mokytojai ne vieną jų buvusį mokinį įkvėpė rinktis mokytojo profesiją, kaip pačią reikalingiausią, dvasingiausią ir žmoniškiausią.

Poezijos rinkinyje „Tie tėviškės toliai“ eilėraščiai suskirstyti į 3 skyrius: „Po svyruokliais beržais“; „Kryžiams rymant“ ir „Prie gimtinės upelio“. Visų jų pagrindinis veikėjas – gamta ir paties autoriaus išgyvenimai, širdies virpesiai prieglobstyje.

Visa tai atsispindi jau pirmame rinkinio eilėraštyje „Po svyruokliais beržais“:

Po svyruokliais beržais –
dideliais ir mažais –
bėgo metai mani
tekini
tekini.

Visų mūsų metai prabėgo – tekini, tekini... Tik poetui, jie pilni nerimo... nes gyvenimo tėkmėj Jis nemanė, kad „reikės / duoneliuoti riekės / kad suduž mūs planai / amžinai / amžinai“ Gal todėl Jo širdis pilna ilgesio tik savo artimiesiems... tėveliams, mamai, broliams, kurie toli, svetimoj šaly... Tėveliai, sesutė, jo mylimas brolis Antanas mirė.... Ir liko pasaulyje – vienintelė, patikima ir ištikima.... Lietuvos gamta. Žinoma, ji pasaulyje – gražiausia lietuvių širdžiai. Vien tik Aukštadvarį aplankius pamatai:

Tviska saulėj sidabro varsom
Ežerai mėlynieji.
Vakare pušys verkia rasom –
Su dangum susilieja

Ir užmiega laukai žalio miško glėby,
Palšo rūko kraiste užsiklojė.
Devynbalsė nuaidi skambi –
Palydovė nakties nuostabioji.

Visi tame skyrelyje eilėraščiai tokie pat skambūs, melodingi, liudijantys kiek daug sielos džiaugsmo ir palaimos prarado... dabartinis lietuvis, skubantis, bėgantis, lenktyniaujantis, konkuruojantis, per žemiškus blizgučius ir daiktus.., mašinų džergesį ir miestų metalais prisodrintus dulkių debesis nematantis, negirdintis ir neturintis laiko išgirsti ir pamatyti... nei ežero bangelės raibuliavimo saulėje, nei rytmečio rūko, besiskaidančio saulei pradedant tekėti, nei upelio čiurlenimo, nei paukštelio giesmės...

Kitame skyriuje „Kryžiams rymant“ jau atsiranda ir žmogiškos godos, ir raudos... Ypač apmąstant pokario metų mūsų istoriją, Lietuvos partizanų likimus. Kaip ir Žemaitijos poetė Birutė Lengvenienė savo poemai apie Žemaitijos partizanus pasirinkusi dzūkiškos raudos naratyvą, taip ir Jeronimas Šalčiūnas, tarsi tęsdamas tą tradiciją, apie Suvalkijos partizanus, „sakalėlius“, „girių raistynų skrajus paukštelius“, tarsi raudoje klausia, kur susiras „nakvynėlė“ po virusio mūšio, kur „priglaus galvelę“

Ar ant arimo
ant pūdymėlio,
Ar už kelmelių
eglių, berželių
Ant samanėlių
prie šaltinėlio,
Kai kulų širšės
Taip skaudžiai gelia?

Tokia buvo dešimčių tūkstančių Lietuvos bernelių idealistų dalia, liejusią kraują ir deginusių savo gyvybes ant Lietuvos laisvės ir Nepriklausomybės aukuro, kai jiems kovojant „... patalėlio / neklojo motulės / rūbų nelopė / jų seserėlės“ . Jos net nežino „ kur žuvę guli / broliai, sūneliai ir bernužėliai“.

Jeigu šiandien dar gyventų Vincas Mykolaitis-Putinas, neabejoju, kad jis pasakytų, kad šitas Jeronimo Šalčiūno eilėraštis, ir yra taip ilgai ieškomo lietuviško epo, jungiančio Krėvės herojiškąją Lietuvos senovę ir Birutės Lengvenienės „Laisvės rečitalį“, dalis.

Paskutinis knygos skyrius „Prie gimtinės upelio“, kaip ir pirmasis, skirtas gimtinės gamtai ir autoriaus vaikystės buvimo gamtoje prisiminimas. O kokia gi vaikystė, be jos svarbiausio žmogaus Motulės?

Ir mes augame, kylam, lapojam
Lyg prieš saukę žilvičiai žali.
Apie ateitį gražią svajojam,
O kely Tu mus meile lydi.

Jau vėlesniuose Jeronimo Šalčiūno eilėraščiuose, parašytuose po knygos išleidimo, ir man dovanotuose, garsiau pradeda skambėti pilietinės gaidos, primenančios mūsų dramatišką istoriją.

Birželis. Ošia miškas Budavonės
Dar gėlą dvidešimt antros
Ataidi kunigų trijų dejonės,
Girdėtos čia tyloj aušros.

Tada, 1941 m. birželio 22 d. čia besitraukiančios rusų kariuomenės raudonžvaigždžių buvo žiauriai, kaip ir Rainiuose, nukankinti trys kunigai – kun. Petrika, kun. Dabrila ir kun. Balsys. Jų nužudymo barbariškumas paukščio greičiu, kaip ir Rainių žudynės, apskriejo visą Lietuvą, vėliau ir pasaulį, tapo rusų kariuomenės bendru įvaizdžiu, iki šiol šiurpinančiu tautas savo barbariškumu.

Kitame eilėraštyje „Lietuvos odisėja“ poetas eilėmis atkuria visą Lietuvos valstybingumo istoriją, nuo karaliaus Mindaugo iki mūsų dienų, akcentuodamas svarbiausią Lietuvos istorinį įvykį – Mindaugą įkurtą valstybę Europoje, jo pirmą kartą atvestą ir į Europos valstybių šeimą, Vytauto – didįjį žygdarbį, laimėtą Žalgirio mūšį, Lietuvos valstybės negandą – Liublino uniją, po jos sekusius karus ir rusų okupaciją, unikalų pasaulyje knygnešių žygdarbį, nešant šviesą Lietuvai, vyskupo Valančiaus vaidmenį jame, Lietuvos valstybės atkūrimą po penkių šimtų metų jos nebūties, savanorių kovas, ginant jauną Lietuvos Respubliką, Antrąjį pasaulinį karą, okupacijas, pokario idealistines kovas, Sąjūdžio revoliuciją ir Lietuvos valstybės atkūrimą, ir kas be ko, poeto nerimą ar per tokias kančias atkurtoji Lietuvos valstybė išliks šiame gražiausios žemės lopinėlyje, ar tauta neišsivaikščios?

Visiškai pritariu knygos recenzento kanaaninko Juozo Barkausko nuomonei, kad Jeronimo Šalčiūno eilėraščiai, „Žadina skaitančiųjų svajones, ilgesį, meilę gamtai, Dievui, Tėvybei, blaivybei, sudvasina mintį“ ir tuo pozityviai išsiskiria iš dabarties poetų kūrybos tiek savo tematika, tiek lyrinio žodžio skambumu. Tikiuosi, kad ši Jeronimo Šalčiūno poezijos knyga – ne paskutinė, ir kad poetas džiugins mus visus naujomis savo knygomis.

2017-03-27